

LUNDS
UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR PSYKOLOGI

Könsstereotyper i barnböcker och deras inverkan på framtida
yrkesval hos förskoleflickor

Catharina Bevik & Katerina Liljegren
Kandidatuppsats VT 2010

Handledare: Una Gustafsson

Abstract

Children are constantly surrounded by stereotypes in the form of books, television series, and films. The majority of children acquire knowledge about gender stereotypes at 3-4 years of age. Gender stereotypes can influence children's personalities, social relations and future plans regarding occupation. The study at hand investigated whether 4-5 year old girls in preschool were affected in their future occupational plans after listening to either a gender neutral or a gender stereotyped children's book. Questions concerning future occupational preferences, preferred playing items and colours were asked upon hearing either of the two stories. As hypothesized, the results of this study indicated a trend on an open-ended question for the gender-neutral story. It generated a more gender-neutral occupational preference, compared to the gender-stereotyped story. There was also a trend for the gender-stereotyped story, which triggered the girls towards a greater interest in becoming preschool teachers, compared to the gender-neutral story. Finally, there were no significant differences regarding colour preference for the remaining occupations. A plausible reason for this may be due to the low level of manipulation or stereotypical contents in both stories. The results, as well as future research and objectives are further discussed and analyzed.

Keywords: Gender stereotypes, girls, preschool, children's books, occupation.

Förord

Vi vill börja med att tacka alla underbara flickor som hjälpt oss att genomföra denna undersökning. Utan flickornas medverkan och hjälp hade denna uppsats inte varit möjlig. Vi vill också tacka alla hjälpsamma förskolelärare för deras engagemang, spridning av information till föräldrar, tilldelning av lokal för studien m.m. Ni har varit en stor del av processen. Slutligen vill vi uttrycka ett stort tack till vår handledare Una Gustafsson, som varit oerhört hjälpsam, kommit med snabb feedback och haft stort tålamod samt en positiv inställning från början till slut. Tack vare Dig har vi hållit gnistan uppe och haft mycket roligt under dessa veckor.

Catharina Bevik & Katerina Liljegren, 28/5-10

Könsstereotyper i barnböcker och deras inverkan på framtida yrkesval hos förskoleflickor

I dagens samhälle utsätts barn för en mängd stereotyper redan i tidig ålder. Dessa stereotyper förmedlas i stor grad genom olika former av media som t.ex. TV-serier, filmer, reklam, barnböcker och serietidningar. En stor del av dagens forskning tyder på att barn påverkas antingen positivt eller negativt vid exponering av olika stereotyper. Överexponering av könsstereotyper kan påverka t.ex. barns utveckling, personlighet och framtidsplaner (Hamilton, Anderson, Broaddus & Young, 2006). Viss forskning tyder på att flickor påverkas mer av könsstereotyper än pojkar (Miller, Lurye, Zosuls & Ruble, 2009). I följande rapport analyseras hur förskoleflickors framtida yrkesval påverkas av könsstereotyper i barnböcker. Rapporten utforskar även hur flickors lekintresse samt färgpreferens förhåller sig i relation till könsstereotyper.

Vad är genus?

”Genus” betyder slag, sort, släkte och kön (Bodén & Hammer, 2008). Termen har under de senaste åren ersatt ordet ”könsroll” i forsknings sammanhang, och är ett mer svenskt alternativ till engelska ordet ”gender”. Begreppet genus behandlar relationen mellan könen och fokuserar på vad som anses kvinnligt och manligt relaterat till beteende. I viss litteratur talar man om det sociala könet respektive det biologiska könet (Bodén & Hammer, 2008). Begreppet ”genus” används för att beteckna det sociala könet, baserat på sociala och kulturella mönster, medan begreppet ”kön” används för att beteckna det biologiska könet (Bodén & Hammer, 2008). Målet med genusforskning är att försöka att minska gapet mellan könen och därmed tilldela både kvinnor och män samma möjligheter och förutsättningar (Bodén & Hammer, 2008).

Genus i förskolan

Ett av de svenska förskolornas mål är att arbeta för jämställdhet. Detta sker genom att utbilda speciella genuspedagoger (Bodén & Hammer, 2008). Förskolans personal ska till följd av detta aktivt kunna förmedla kunskap samt framgå som förebilder till barnen. En stor negativ faktor i förskolans jämställdhetsarbete är att mycket fokus läggs på könsskillnader och vad som är tillåtet för en flicka respektive pojke. Barnen ska istället behandlas som individer, och inte som flickor eller pojkar för att erhålla en mer genusintegrerad förskola. Även klass, etnicitet och kultur måste inkluderas i skapandet av en mer jämställd förskola. Lärarna måste

dessutom försöka minska att samhällets könsstrukturer avspeglas i förskolan (Bodén & Hammer, 2008). Denna studie uppmärksammar endast hur genus förhåller sig i relation till dagens arbete i de svenska förskolorna.

Vad är stereotyper?

Stereotyper definieras för det mesta som en mental representation av en viss grupp och dess medlemmar (Bodén & Hammer, 2008). Denna inre bild består i stor omfattning av generaliserade, negativa eller positiva föreställningar om gruppmedlemmarnas egenskaper. I dagens samhälle utsätts både vuxna och barn för en mängd stereotyper. Dessa stereotyper förmedlas oftast genom olika former av media som t.ex. TV, filmer, böcker, reklam, radio och tidningar. Stereotyperna är i stor utsträckning baserade på kulturella och sociala samhällsstrukturer som talar om för oss hur vi ska agera. De informerar oss även om vilka beteende och normer som anses specifikt könsbetingade eller könsstereotypa (Bodén & Hammer, 2008). Vissa beteende betraktas som mer feminina eller kvinnliga, medan andra är mer maskulina eller manliga. Den kvinnliga könsstereotypen beskriver kvinnor som generellt emotionella, vårdande och passiva. Den manliga könsstereotypen framställer däremot män som ambitiösa, stabila, självsäkra och aggressiva (Williams, Bennett & Best, 1975; Oskamp, Kaufman & Wolterbeek, 1996).

Utveckling av könsstereotyper hos barn

Mycket forskning har gjorts angående när och hur barn egentligen utvecklar könsstereotypiska tankar och beteende. Fortfarande vet man inte exakt hur detta uppkommer, men man vet att barn blir medvetna om könsstereotyper redan i tidig ålder. Tvååriga barn kan t.ex. urskilja män från kvinnor (Ambady, Shih, Kim & Pittinsky, 2001). Barn kan vid tre års ålder fastställa passande könsetiketter till personer i sin omgivning, d.v.s. könsstereotypa (Flerx, Fidler & Rogers, 1976). Treåringar kan knyta specifika aktiviteter, uppgifter samt objekt (t.ex. kläder) till rätt kön (Flerx et al., 1976). De visar också en tydligt utvecklad könsstereotypisk leksakspreferens (Flerx et al., 1976). Vid fem års ålder föredrar barn generellt aktiviteter och föremål som associeras med deras eget kön (Flerx et al., 1976). Enligt forskning verkar treåringar agera och tänka på ett mer könsstereotypiskt sätt än femåringar (Flerx et al., 1976). Vad detta beror på, vet man inte exakt än.

Williams et al. (1975) undersökte med hjälp av the Pre-School Sex Stereotype Measure (PSSM II) eventuell kunskap samt förekomst av könsstereotyper hos förskolebarn. Undersökningen visade att könsstereotyper utvecklas på samma sätt både hos flickor och

pojkar, samt att den manliga könsstereotypen formas tidigare än den kvinnliga könsstereotypen. Barns vetskap om könsstereotyper ökar under en viss tid, men avtar vid ca 10-års ålder. Ökad livserfarenhet och kunskap tros ligga bakom denna "latensperiod" (Williams et al., 1975). Resterande kunskap om könsstereotyper lärs förmodligen in under tonåren när barnen erhåller en mer bredare syn på vad som anses manligt och kvinnligt. Enligt Williams et al. (1975), börjar tonåringar förknippa den kvinnliga könsstereotypen med ord som blyg, irrationell och ansvarslös. Den manliga könsstereotypen förknippas däremot som logisk, skrytsam och bråkig (Williams et al., 1975). Williams et al. (1975) kartlägger däremot inte i sin studie hur denna inläring av könsstereotyper går till. I början på 1980-talet utfördes en undersökning av Harris & Satter (1981) för att ytterligare undersöka könsstereotyper hos barn. Studien använde sig av Williams et al. (1975) mått; PSSM II, och fann att barnen verkade ha mer kunskap om den kvinnliga könsstereotypen än den manliga. Dessa resultat skiljer sig från Williams, et al. (1975) resultat om att den manliga könsstereotypen lärs in först. Enligt Harris & Satter (1981) verkade barnens kunskap om könsstereotyper också vara relaterad till föräldrarnas egna könsrollsmönster. Barn till föräldrar som hade en mer könsbalanserad arbetsfördelning av vardagliga sysslor, visade sig ha en mindre könsstereotypisk tro.

Ett kontroversiellt koncept som på senare år fått mer och mer utrymme och uppmärksamhet inom psykologisk forskning kallas gender constancy eller "könsstabilitet". Teorin bakom detta begrepp säger att barn går igenom ett antal steg vid inläring av kön och könsspecifikt beteende (Ruble, Taylor, Cyphers, Greulich, Lurye & Shrout, 2007). Det första steget består av att barnet lär sig både sin egen samt andras grundläggande könsidentitet (d.v.s. "jag är en flicka" eller "jag är en pojke"). Vid steg nummer två, lär sig barnet att kön förblir stabilt över tid (d.v.s. pojkar blir män, och flickor blir kvinnor). I det sista steget, lär barnet sig att kön är ett konstant karaktäristik, som inte förändras, varken beroende på utseende eller aktiviteter (d.v.s. en pojke som bär klänning är fortfarande en pojke, även om han liknar en flicka). Denna könsstabilitet kan dock vara svår att påvisa, då barns utveckling av könsstereotyper har en benägenhet att bli mer flexibla efter ca fem års ålder. Ruble et al. (2007) undersökte könsstabilitet hos 3-7 åriga barn. Intervjuerna visade ett generellt mönster med ökad kunskap om könsstereotyper hos barn mellan 3-5 år. Resultatet tydde även på en förekomst av könsstabilitet efter 5-års ålder, p.g.a. långsam stagnation av könsstereotypisk kunskap, beroende på ökad flexibilitet av könsstereotyper. Ruble et al. (2007) menar att barn blir mer flexibla under årens gång, istället för strängare i sin syn på kön. Det vill säga att utvecklingen av könsstereotyper och könsstereotypiskt beteende avstannar när barns kunskap

om kön når ”könsstabilitet”.

I en annan studie av Miller et al. (2009), undersöktes utveckling samt könsskillnader i förhållande till könsstereotypiska domäner. Enligt nya forskningsresultat (Miller et al., 2009), består könsstereotyper av flera domäner. De olika domänerna är uppdelade efter t.ex. kläder, aktiviteter, karaktärsdrag och yrke. Miller et al. (2009) säger att både vuxna och barn erhåller kunskap om könsstereotyper inom dessa domäner. Förekomsten av domäner gör det möjligt för forskare att undersöka om kunskap i de olika domänerna relaterar till varandra, och om kön- och kulturskillnader är domänspecifika (Miller et al., 2009). Forskare kan även undersöka om domänspecifik kunskap förutspår t.ex. barns beteende. Inga studier har däremot gjorts än för att kartlägga om vissa domäner är viktigare än andra i barns beteende, samt hur dessa förhåller sig till ålder och kön. Enligt Miller et al. (2009), blir barn tidigt medvetna om könsstereotyper. Undersökningen påpekar dock att vissa könsstereotyper och dess domäner kan ha mer inflytande på en del barn mer än andra. Hos vissa barn aktiveras domäner i minnet mycket lätt, medan domänerna hos andra barn är betydligt mer svåråtkomliga. Detta kan förekomma speciellt hos pojkar, där aktiverandet av könsstereotyper och dess domäner genererar en syn som anser att t.ex. ett avvikande könsbeteende är olämpligt. Kultur- och könsskillnader kan som nämnts ovan vara domänspecifika, då kunskap om stereotyper skiljer sig från domän till domän. I Miller et al. (2009) studie undersöktes över 200 barn mellan 3-10 år med hjälp av the Gender Accessibility Measure (GAM). The GAM består av frågor gällande könsstereotypiska egenskaper hos både flickor och pojkar. Resultaten indikerade dock att flickor hade mer omfattande kunskap om könsstereotyper än pojkar.

Barn och könsstereotyper

Barn inhämtar mycket kunskap om stereotyper och könsroller genom att observera andra personer i sin omgivning (Davidson, Yasuna & Tower, 1979). Davidson et al. (1979) menar pga. detta att mycket TV-tittande kan ha stor betydelse för barns utveckling av t.ex. könsstereotyper. Barn som tittar mycket på TV, har enligt Davidson et al. (1979), mer utformade könsstereotyper och könsroller än barn som tittar lite på TV. Forskarna menar att mycket TV-tittande kan medverka till ökad användning av könsstereotyper hos barn och att dessa i sin tur kan påverka t.ex. barnens beteende i sociala relationer.

I Davidsons et al. (1979) studie undersöktes hur 5-6-åriga flickors könsstereotyper påverkas av olika TV-program. Forskarna visade en av tre olika tecknade serier för vart barn. Ett program bestod av en könsneutral serie, där huvudrollerna representerades av både pojkar och flickor. En annan serie var icke-könsstereotypisk, där pojkarna visade sig behöva hjälp

från flickorna. Det sista programmet var en mycket traditionell serie, där pojkarna i huvudrollerna till stor del uppässades av en flicka. Flickorna fick efter att ha sett den tecknade serien, para ihop bilder på pojkar och flickor tillsammans med korta historier. Studiens resultat visade att könsrollsstereotyperna var betydligt lägre hos de flickor som sett det icke-könsstereotypiska programmet gentemot de som sett antingen det traditionella eller det könsneutrala programmet. Det traditionella och det neutrala programmet verkade dock inte avvika från varandra.

Även Flerx et al. (1976) genomförde en studie om hur 3-5-åriga barns TV-tittande förhåller sig till deras användande av könsstereotyper. Deras experiment delades in i två delar, där den första delen utforskade endast barnböcker, medan den andra analyserade TV-program gentemot barnböcker. Det andra experimentet indikerade att TV-programmen hade större inflytande på barnen än böckerna.

I det första experimentet använde sig forskarna av en traditionell könsstereotypisk bok, där endast pappan arbetade, samt en icke-könsstereotypisk bok där båda föräldrarna arbetade. Forskarna fann att 4-5-åringarna påverkades mer än treåringarna av den traditionella boken (Flerx et al., 1976). Den icke-könsstereotypiska boken reducerade könsrollstänkande betydligt mer hos flickorna än hos pojkarna. Pojkarna uppvisade även ett mer könsstereotypiskt tänkandesätt än flickorna, fastän både flickorna och pojkarna var lika medvetna om olika former av könsstereotyper. Detta kan, menar forskarna bero på att konsekvenserna för pojkar som inte uppträder korrekt relaterat till sitt eget kön är större än för flickor i dagens samhälle. I dagens Sverige uppskattas knappast pojkar som klär sig i rosa och leker med dockor, medan flickor som klär sig i blått och leker med bilar uppmuntras. Flickor blir som sagt oftast hyllade när de betar sig mer könsneutralt och erhåller i och med detta mer självkänsla och frihet, medan pojkar som agerar med mindre auktoritet anses feiga eller mesiga. Pojkarnas stora kunskap om könsstereotyper fungerar därmed som en guide och gör de mer uppmärksamma på att undvika beteende relaterat till det motsatta könet (Flerx et al., 1976).

Könsstereotyper i barnböcker

Barnlitteratur har funnits sedan 1500-talet (Gooden & Gooden, 2001). De första sagorna förmedlade oftast en moralisk synvinkel (Bodén & Hammer, 2008). Dessa sagor var oftast till för att fostra barnen och att lära ut rätt och fel. Under åren utvecklades sagorna åt ett mer psykologiskt innehåll. Enligt Bodén & Hammer (2008) räknas Astrid Lindgrens sagor till den sistnämnda kategorin. På slutet av 1970-talet började analyser av innehållet i barnböcker ta fart. Det könsstereotypiska innehållet började ifrågasättas och formas om till ett mer

könsbalanserat. I dagsläget är nyskrivna svenska och utländska barnböcker och sagor mycket politiskt korrekta och utgår till stor del från ett utvecklingspedagogiskt perspektiv. Mycket forskning har gjorts för att kartlägga och analysera traditionella barnbäckers förhållande till könsstereotyper. Stor betoning har lagts på att undersöka hur flickor och pojkar framställs i böckerna samt hur de olika könen beter sig. Flickor och kvinnor är oftast underrepresenterade i barnböcker eller förlagda i bakgrunden. De beskrivs för det mesta som svaga och känsliga. Pojkar och män är däremot nästan alltid i förgrunden och skildras för det mesta som tuffa och starka. En del författare försöker kompromissa genusdebatten inom barnlitteratur, genom att istället illustrera huvudkaraktärerna i form av djur (t.ex. Pelle Svanslös) (Bodén & Hammer, 2008). I vissa avseenden kan detta dock understyrka könsrollerna, som t.ex. i form av könsstereotypiska kläder (Bodén & Hammer, 2008).

En del forskning menar att underrepresentationen av flickor och kvinnor i barnlitteratur har en negativ påverkan på barnen. Enligt Bodén & Hammer (2008) kan könsstereotypiska böcker påverka barns utveckling, personlighet samt framtida yrkesval och föräldraroll. Barnens könsrollsutveckling påverkas betydligt då kvinnor framställs som mindre värda och intressanta. Denna påverkan kan förändra barnens syn på, samt förhållningssätt till kön på ett negativt sätt. Barnens förändrade syn kan i sin tur forma en generellt negativ könsstruktur i samhället och därmed gynna glappet mellan könen.

Många studier har utförts under de senaste 40 åren för att kartlägga könsmonster samt utvecklingen av könsstereotyper i barnböcker, och hur dessa influerar barns beteende (Ambady et al., 2001; McArthur & Eisen, 1976; Miller & Budd, 1999). En av de första studierna som utfördes, undersökte hur könsstereotyper i barnböcker påverkar förskolebarns prestationsförmåga (McArthur & Eisen, 1976). Barnen i studien fick höra antingen en könsstereotyp saga med en pojke eller flicka som huvudkaraktär. Därefter fick barnen utföra en uppgift. Uppgiften gick ut på att arrangera blommor i en vas. Barnen fick själva säga till när de ansåg sig vara klara med arrangemanget. Efter uppgiften blev barnen tillfrågade om vad de kom ihåg från sagan de hade hört. Resultaten visade att pojkarna spenderade mer tid på själva uppgiften efter att ha hört sagan innehållande en pojke än en flicka. Sättet som de olika könen illustreras i barnböcker, kan enligt McArthur et al. (1976) ha stor effekt på barns prestationsbeteende. Barnen uttryckte även en skillnad i preferens när det gällde huvudkaraktärens kön. Detta visade sig när barnen försökte återkalla information om karaktären i sagan de hade hört. Flickorna kom ihåg lika mycket om den pojkiga karaktären som pojkarna gjorde. Pojkarna kom däremot ihåg mer om den pojkiga, än den flickiga karaktären. Detta kan, som tidigare nämnts bero på att det anses mindre lämpligt för pojkar än

för flickor att bete sig som det motsvariga könet.

Kolbe & LaVoie (1981) analyserade under 1980-talet ett antal barnböcker som tilldelats the Caldecott medal. Priset delas ut årligen och rekommenderar passande litteratur för barn. Kolbe & LaVoie (1981) noterade att det fanns en könsstereotypisk struktur i barnböcker som erhållit the Caldecott medal. I början av 1990-talet gjorde en ny analys gällande barnböcker och deras könsstereotypiska innehåll. Kortenhous & Demarest (1993) jämförde både prisbelönda och icke-prisbelönda böcker. Deras analys noterade inte bara en minskning av könsstereotyper i böckerna, utan också en mer balanserad förekomst av de båda könen. Även Oskamp, Kaufman & Wolterbeek (1996) fann liknande resultat. De noterade, utöver en minskning av könsmönster, en ökning av kvinnliga huvudkaraktärer samt större variation i dessa karaktärers beteende.

Under 2000-talet analyserade Bodén och Hammer (2008) barnböcker på två olika förskolor och fann att barnen påverkades av böckernas innehåll. Flickor och pojkar framställdes lika ofta i den analyserade litteraturen, men sättet de olika könen framställdes på tenderade däremot fortfarande vara ur ett könsstereotypiskt perspektiv. Lärarna på förskolorna rapporterade under intervjuer att barnens lek och beteende förändrades efter högläsning ur förskolans böcker. Barnens beteende och lek, verkade enligt förskolelärarna bli mer stereotypbetingat efter högläsningen. Enligt Bodén och Hammer (2008), är det viktigt med genusutbildad personal i förskolan för att motverka förekommandet av traditionella könsmönster. De fortsätter med att betona vikten av att ge både flickor och pojkar samma möjligheter genom att behandla alla barn likvärdigt. Studien observerade också att förskolelärarna var medvetna om könsstereotypernas existens, men att det snarare handlade om en redan etablerad attityd gentemot könsstereotyper. Författarna avslutar med att förskolans böcker är mer eller mindre könsstereotypa med hänsyn till genus. De poängterar även att det krävs mer utbildning om genus samt större objektivitet från samhällets sida.

En hel del studier utförs fortfarande för att kartlägga förekomsten och utvecklingen av könsstereotyper samt underrepresentation av det kvinnliga könet i barnböcker. Barnlitteratur har successivt under åren blivit mer könsneutral, men det finns fortfarande ett synligt glapp mellan hur de båda könen framställs. I t.ex. Hamilton et al. (2006) undersökning fann man att manliga huvudkaraktärer fortfarande förekommer två gånger oftare än kvinnliga huvudkaraktärer. Vidare resultat tydde även på en fortsatt könsstereotypisk yrkesfördelning mellan könen. Kvinnliga karaktärer illustrerades som mer passiva och omvårdande än manliga karaktärer. De kvinnliga karaktärerna var också i större utsträckning tilldelade obetalda jobb inomhus.

Könsstereotyper i yrkessammanhang

En del forskning fokuserar på hur könsstereotyper inverkar på t.ex. barns kognitiva tankar angående yrke. Mycket forskning finns angående könsstereotyper och barns akademiska val, men området gällande yrkesval är relativt nytt. Dagens arbetsmarknad följer kulturella och sociala könsmönster som finns i samhället och många yrken är därmed fortfarande mans- eller kvinnodominerade. Få forskare har undersökt hur barn förhåller sig till könsstereotyper i relation till yrkesintressen. En undersökning inom detta område genomfördes av Miller & Budd (1999). Deras studie utforskade barns åsikter om könsrelaterade yrken. Studien bestod av ett formulär innehållande frågor om vem (män, kvinnor eller båda) som anses vara mest lämpad för vissa specifika yrken. Miller & Budd (1999) fann att åttaåringarna hade betydligt mer könsstereotypa åsikter till skillnad från 12- och 16-åringarna. Deras resultat stämmer överens med tidigare forskning, som tyder på att könsstereotyper hos barn minskar och blir mer flexibla över tid.

I en annan studie om könsstereotyper och yrkesval, intervjuade Auger, Blackhurst & Wahl (2005) över 120 barn i åldern 7-11 år. Resultaten visade att de yngre barnen var mer könsstereotypa än de äldre barnen i sina yrkesval. Detta antyder att mindre barn har en mer svart-vit syn på omvärlden. Före 11-års ålder har många barn blivit mer specifika i sina yrkesintressen baserat på passande könsmönster. De äldre barnens flexibilitet kan bero på erfarenhet och kunskap. Mer livserfarenhet kan leda till en minskning av könsstereotyper och därmed större flexibilitet vad gäller framtida yrkesval. Detta syntes i Auger et al. (2005) undersökning då de äldre barnen valde mindre könsstereotypa yrken.

Sammanfattningsvis tyder mycket forskning på att barn påverkas på ett eller annat sätt av könsstereotyper i barnlitteratur. En del forskning menar att detta kan inverka på barnens beteende och agerande i personliga, yrkesrelaterade, sociala samt kulturella sammanhang. Barns kunskap om könsstereotyper utvecklas tidigt, och blir med åldern mer flexibla. Många studier försöker kartlägga hur stor vikt och inverkan könsstereotyper har på barn som tidigt kommer i kontakt med dessa.

Syftet med uppsatsen

Denna studie har för avsikt att ta reda på om könsstereotyper i barnböcker påverkar 4-5-åriga förskoleflickors yrkesintresse. Studien kommer även att utforska hur könsstereotyper inverkar på flickors lekintresse och färgpreferens. Undersökningens hypotes är att en könsstereotypisk bok genererar mer könsstereotypa intresseval, medan en könsneutral bok

genererar mer könsneutrala intresseval. Med andra ord är hypotesen att de flickor som hört den könsstereotypa sagan kommer att uttrycka mer kvinnodominerande intressen, medan de flickor som hört den könsneutrala sagan kommer att uttrycka mer könsbalanserade intressen.

Metod

Deltagare

Vi undersökte flickor i åldrarna 4-5 år från fyra förskolor på Limhamn- Bunkeflo i Malmö. Deltagandet godkändes av samtliga föräldrar och skolchefer. Mellan 6- 10 barn per förskola deltog, sammanlagt 30 stycken flickor. Flickorna fördelades slumpmässigt till kontrollgrupp och experimentgrupp.

Instrument

Den experimentella manipulationen: Den experimentella manipulationen syftade till att aktivera könsstereotyper hos hälften av flickorna och att neutralisera könsstereotyper hos hälften av flickorna. För att aktivera könsstereotyper valde vi att läsa en saga med könsstereotyp innehåll för flickorna. För detta ändamål valde vi boken ”Prinsessan på ärten” (Andersen, 2005). För att neutralisera könsstereotyper valde vi att läsa en så kallad feministisk saga med könsneutralt innehåll för flickorna. För detta ändamål valde vi boken ”Så gör prinsessor” (Gustavsson, 2003). I valet av sagor utgick vi dessutom från kriterierna att båda sagorna skulle ha samma typ av historia och karaktärer, men även att båda sagorna skulle ta ungefär lika lång tid att läsa. Vår könsstereotypa saga, ”Prinsessan på ärten” (Andersen, 2005), valde vi då prinsessan i sagan framställs som känslig och att denna känslighet framställs som att hon bör vara så. Vår icke stereotypa bok ”Så gör prinsessor” (Gustavsson, 2003) valde vi då den är en rekommenderad bok för just aktivering av icke stereotyp tänkande. Boken hade även en prinsessa som huvudperson och var en kort bok, precis som ”Prinsessan på ärten” (Andersen, 2005).”Så gör Prinsessor” inleds med att prinsessan framställs på ett könsstereotyp sätt, som främst intresserad av kläder, men har en intressant vändning där prinsessan kommer att spela hockey och dräpa drakar.

Mått:

För att mäta barnens intressen för olika yrken hade vi dels en öppen fråga som löd ”Vad vill du jobba med när du blir stor”? Därefter hade vi fyra följdfrågor om intresse för olika specifika yrken som är mans- respektive kvinnodominerade. Vi valde de mansdominerade yrkena polis, brandman och de kvinnodominerade yrkena sjuksköterska och ”dagisfröken” (förskollärare) för detta syfte. Som grund för valet hade vi vad statistiska centralbyrån (SCB) hade kategoriserat som kvinnodominerade och mansdominerade yrken år 2008. Det fanns

många mansdominerade yrken på SCB men våra val av polis och brandman hade som grund att dessa troligen är yrken som barnen känner till och kunde därmed svara på huruvida de skulle vilja jobba inom i framtiden. För samtliga av dessa yrken fick barnet frågan; ”Vill du jobba som polis (brandman, sjuksköterska, dagisfröken)?”. Efter varje fråga om yrke så hade vi förberett en standardförklaring som vi sade om barnen svarar ”vet inte” eller inte gav oss ett svar på frågorna. Då förklarade vi vad yrket innebar. För polis hade vi standardförklaringen ”det är någon som jagar tjuvar”, för sjuksköterska hade vi standardsvaret ”de tar hand om sjuka”. För brandmän sa vi ”de släcker eld” och dagisfröken ”det är som fröknarna som jobbar här hos er”. Barnens svar kodades efter hur gärna de ville arbeta inom yrket på en skala från inte alls (1), kanske (2) till gärna (3).

Utöver yrkesintresse frågade vi även barnen vad de tyckte om att leka med. Där hade vi valt frågor om de gillar att leka med dockor, bilar och att rita. Svaren kodades enligt samma skala som ovanstående om 1-3. Dockor valde vi som en typiskt ”flickig” lek då flickor anses vara mer omhändertagande och väljer att leka lekar där de får ta hand om någon. Bilar anser vi vara en typisk ”pojkgig” lek där pojkar får leka och att det går snabbt. Rita ansåg vi vara en könsneutral lek. Vi frågade även barnen om deras favoritfärg. Vi inledde med den öppna frågan ”Vilken är din favoritfärg” och följde sedan upp med att visa tre post-it lappar med färgerna rosa, gul och blå och frågade ”vilken färg tycker du bäst om”? Svaren kodades enligt skalan som ovan om 1-3, där rosa ansågs ”flickigt”, blått som ”pojkgigt” och gult som en neutral färg.

Procedur

Experimentet utfördes på förskolorna i ett avskilt rum från de andra barnen. Vi testade ca fem barn åt gången. Vi försökte få experimentsituationen att verka lättsam och rolig. Vi inledde med att presentera oss med våra namn, berättade att vi skulle läsa en bok och sen ställa några frågor. Vi sade att ”det kommer att gå jättesnabbt”. Vi började sedan med att säga vilken bok vi skulle läsa, därefter läste vi boken och visade varje bild per uppslag. Då vi hade läst klart boken, ställde vi frågorna om yrkesval, lekar och färger. Mellan frågorna lade vi till ”det är inte alls mycket kvar och ni är jätteduktiga” för att få barnen att känna att de gjorde något bra för oss. Testet tog cirka 15 minuter att göra. Vi tackade därefter barnen för deras hjälp.

Resultat

Först undersöktes hypotesen som sade att de flickor som hört den könsstereotypa sagan skulle välja mer kvinnodominerade yrken när de tillfrågades om sitt framtida yrkesintresse,

jämfört med dem som hört den könsneutrala sagan. De senare troddes vara mer flexibla i sina svar och ansågs därmed vara mer benägna att välja könsbalanserade yrken.

Svaren på den öppna frågan; ”Vad vill du jobba med när du blir stor”, kodades utifrån hur mansdominerat, könsbalanserat eller kvinnodominerat det nämnda yrket var. Två av flickorna svarade inte på frågan. Kodningen av yrkena baserades på Statistiska centralbyråns yrkesstatistik från 2008. Ett mansdominerat yrkesval kodades som 1, ett könsbalanserat yrkesval kodades som 2 och ett kvinnodominerat yrkesval kodades som 3. Svaren tolkades och kodades enligt bästa förmåga om flickorna inte kunde nämna ett specifikt yrke i enlighet med SCB:s rapport. De svar som inte stämde överens med SCB:s rapport, tolkades som kvinnliga om de verkade omvårdande (t.ex. klappa katter), och tolkades som manliga om de verkade mer självständiga och fysiskt tuffa (t.ex. jobba med siffror, ishockey). Svar som inte verkade klassas som ett specifikt yrke enligt SCB:s rapport, men som generellt sett ansågs utförbart av både kvinnor och män, tolkades som könsbalanserat (t.ex. bli vuxen, bada). Se bilaga 1 för en förteckning över flickornas svar.

Hypotesen testades med hjälp av ett Chi-square test för oberoende grupper. Resultatet visade en marginellt signifikant effekt, [$\chi^2(1, n = 28) = 5.61, p = .06, \phi = .45$]. Det fanns en trend till att proportionerna gällande yrkesval hos dem som hörde den könsstereotypa sagan skilde sig från proportionerna gällande yrkesval för dem som hörde den könsneutrala sagan. De flickor som hörde den könsstereotypa sagan nämnde procentuellt sett mer kvinnodominerande (39.3%) eller könsneutrala yrken (10.7%), än mansdominerande yrken (0%). De flickor som hörde den könsneutrala sagan nämnde procentuellt sett mer kvinnodominerande yrken (21.4%), än könsbalanserade (14.3%) och mansdominerande yrken (14.3%). Flickorna som hörde den könsneutrala sagan var mer utspridda i sina yrkesval till skillnad från dem som hörde den könsstereotypa sagan. Resultatet verkar följaktligen stämma överens med förväntningarna även om det bara var en marginellt signifikant effekt. Detta kan därmed tolkas som att flickorna som hörde den könsstereotypa sagan gav i enlighet med hypotesen mer kvinnodominerande yrkesval, medan flickorna som hörde den könsneutrala gav mer spridda och könsbalanserade yrkesval.

Hypotesen analyserades vidare även utifrån de specifika yrkesfrågorna, lekintressen samt färgval. Enligt hypotesen skulle de som hört den könsstereotypa sagan vara mer intresserade av att arbeta med kvinnodominerade yrken (sjuksköterska, dagisfröken) och mindre intresserade av att arbeta med mansdominerade yrken (polis, brandman), än de som hört den könsneutrala sagan. De som hört den könsstereotypa sagan förväntades vidare vara mer intresserade av att leka med dockor, jämfört med dem som hört den könsneutrala sagan.

Följaktligen förväntades flickorna som hört den könsneutrala sagan vara mer intresserade av att leka med bilar, jämfört med dem som hört den könsstereotypa sagan. Slutligen skulle även de som hört den könsstereotypa sagan föredra färgen rosa, jämfört med dem som hört den könsneutrala sagan. De som hört den könsneutrala sagan skulle däremot, enligt hypotesen föredra färgen gul eller blå, jämfört med dem som hört den könsstereotypiska sagan. För dessa ovan nämnda analyser användes t-test för oberoende grupper. Resultatet visade att det endast fanns en marginellt signifikant skillnad mellan gruppen som hört den könsstereotypiska sagan ($M = 2.43$, $SD = 0.94$) och gruppen som hört den könsneutrala sagan [$M = 1.75$, $SD = 1.00$; $t(28) = -1.91$, $p = 0.07$] i förhållande till frågan; ”Vill du jobba som dagisfröken?”. Det fanns en trend till att flickorna som hört den könsstereotypiska sagan var mer intresserade av att arbeta som dagisfröken än de som hört den könsneutrala sagan. Detta var i linje med hypotesen.

Resterande mått gav inga signifikanta resultat och stämmer därför inte överens med förväntningarna. Flickorna föredrog dock mest yrkena som dagisfröken ($M = 2.10$, $SD = 1.02$) och sjuksköterska ($M = 2.10$, $SD = .99$). I stort sett alla flickor verkade tycka bäst om att rita ($M = 3.00$). Slutligen verkade många föredra färgen rosa ($M = 2.33$, $SD = .88$). Medelvärden, standardavvikelser samt t och p -värden för samtliga mått finns i tabell 1 (se bilaga 2).

Diskussion

Syftet med denna studie var att ta reda på hur flickors framtida yrkesval påverkar deras könsstereotyper efter att ha hört antingen en könsstereotyp eller könsneutral saga. Enligt hypotesen skulle de flickor som hört den könsstereotypa sagan ge mer könsstereotypa intresseval, medan de flickor som hört den könsneutrala sagan skulle ge mer könsneutrala intresseval. Huruvida deras könsstereotyper aktiveras eller inte togs reda på genom att ställa frågor om hur mycket de tycker om en viss färg, lek och ett potentiellt framtida yrke.

Resultatet gav endast en trend mellan flickornas val av yrke på den öppna frågan ”Vad vill du jobba med när du blir stor?”. Ingen av flickorna i den könsstereotypa gruppen svarade att de ville ha ett mansdominerande yrke, medan ca 40 % ville ha ett kvinnodominerande yrke. Av de flickor som hade hört den könsneutrala sagan svarade ca 21 % av flickorna att de ville ha ett kvinnodominerande yrke och ca 14 % ville ha ett mansdominerande yrke. Studiens resultat visar även att svaren är mer utspridda för den könsneutrala sagan jämfört med den könsstereotypa sagan när det gällde yrkesintresse. Resultaten verkar därmed delvis stämma överens med förväntningarna, även om det bara är marginellt signifikanta resultat. Det finns även en trend till skillnad på frågan; ”Vill du jobba som dagisfröken?”. Den könsstereotypa

sagan påverkade flickorna till att vilja bli dagisfröken i större utsträckning än den könsneutrala sagan. Vår könsstereotypa bok påverkade våra flickor mest då de svarade med ca 40 % att de ville ha ett kvinnodominerande yrke mot ca hälften, 21 %, från den könsneutrala boken.

Våra val av frågor visade att flickorna som hade fått höra den könsstereotypa boken ville med en marginellt signifikant skillnad hellre bli "dagisfröknar" än flickorna i den könsneutrala. Men alla frågor fick dock inte stöd av hypotesen. Det finns inga skillnader mellan grupperna vare sig i lekintresse, intresse för att bli polis, brandman eller sjuksköterska. Det finns inte heller en skillnad för färgpreferens (rosa, gult och blått).

Den erhållna trenden i denna studie visar att barnen blev påverkade av de två sagorna. Enligt tidigare forskning, kan barnens personlighet, sociala förhållanden samt kulturella förhållningssätt påverka utvecklingen av könsstereotyper. Vuxna i barnens närvaro kan möjligtvis påverka dessa stereotyper. Andra sätt som påverkar barns syn på stereotyper är våra medier, som t.ex. reklam och TV. I media presenteras kvinnor oftast som ödmjuka och män som aggressiva. Samhället talar också om hur ett så kallat typiskt manligt och kvinnligt beteende är och hur vi ska bete oss enligt dessa regler. Longitudinella studier kan vara bra inom detta område för framtida studier. På det sättet kan möjligtvis en tydligare bild skapas om hur barn utvecklar könsstereotypiskt tänkande samt vad barnens omgivning spelar för roll.

Flickor påverkas av könsstereotypa böcker då det genererar ett mer könsstereotypiskt tänkande där flickor, enligt vår studie, påverkades av den könsstereotypa boken. Den könsstereotypa boken; "Prinsessan på ärtan" verkar ha påverkat barnen mer än vad den könsneutrala boken "Så gör prinsessor" gjorde.

Studiens resultat gav ingen signifikans när det gällde lekintresse och färgpreferens. Detta kan bero på att flickorna testades i grupp, och därmed blev påverkade av varandras svar. Flickorna i de olika grupperna delades upp på förskolan vilket gjorde att i vissa grupper hamnade flickorna med sina kompisar. Å andra sidan kan förekomsten av kompisarna ha genererat en form av trygghet för flickorna som gjorde att experimentet kändes som något roligt de gjorde tillsammans med sina kompisar. Försöksledarna var även två tjejer vilket kan ha påverkat flickorna, då alla i rummet var flickor som kanske kan ha gett en mer feminin stämning. För att undvika denna risk så försökte vi hålla en neutral klädkod och ett neutralt beteende, så att vi som försöksledare inte kunde ha påverkat flickorna med ett kvinnligt beteende.

De erhållna resultaten kan även tyda på att experimentets manipulation (sagorna) var alltför svag. Den könsneutrala boken började på ett könsstereotypiskt sätt med prinsessans val av

klänning men fortsatte på ett könsneutralt sätt. Bokens början kan ha gjort att flickorna aktiverade ett könsstereotypt tänkande, men då boken fortsatte på ett könsneutralt sätt så kan det ha en orsak bakom flickornas mer utspridda svar. Den könsneutrala bokens svaga manipulation kan bero på att boken inte representerar en helt genomgående könsneutral saga. Sagan börjar som nämnt ovan med val av klänningar och prinsesskronor och blir sedan mer könsneutral när prinsessan spelar ishockey och dräper drakar för att rädda en hel by. Boken avslutas också på ett könsstereotypt sätt, när prinsessan gifter sig med en prins. Den könsstereotypa boken hade inte heller någon stark manipulation med typiskt kvinnliga sysslor. Detta kan också ha påverkat att svaren inte fick en starkare signifikans. Studien visar dock en trend eller svag marginell signifikans. Denna hade möjligtvis kunnat vara starkare om valet av böcker hade haft en starkare manipulation. De valda böckerna kan därmed ses över för framtida studier.

Val av böcker kan ses över då det hade varit intressant att se hur flickorna skulle ha påverkats av att höra på böcker om en pojke som har ett stereotypt agerande, att de om detta aktiverar en preferens för kvinnligt icke stereotyp färg, lek och yrkesval.

Denna studie är endast utförd på Limhamn-Bunkeflo, och kan pga. detta inte generaliseras till hela Malmö stad. Området valdes dock pga. det stora utbudet av förskolor. Malmö stad har flera kulturer, och det hade varit intressant att mäta förskoleflickor som kommer från andra kulturer och områden av Malmö. Detta kan finnas i åtanke inför framtida studier. Ett större urval hade också varit mer idealiskt för att kunna göra en mer omfattande generalisering.

Mycket forskning tyder på att det förekommer könsstereotyper i barnböcker. Dessa kan påverka barns personlighet och utveckling. En del forskning visar att flickor är mer öppna och mer neutrala än vad pojkar är när det gäller könsstereotyper. Dagens samhälle anser att det är mindre lämpligt för pojkar än för flickor att gå emot det egna könet. Fortfarande vet man inte exakt hur barn utvecklar könsstereotypt tänkande samt hur dessa påverkar framtida beslut som t.ex. yrkesval. Framtida studier kan om möjligt påverka män och kvinnors arbetsförhållande samt sociala relationer. Utökad forskning kan möjligtvis även leda till mer förståelse och därmed minska glappet mellan könen.

Referenser

- Ambady, N., Shih, M., Kim, A., & Pittinsky, T. L. (2001). Stereotype susceptibility in children: Effects of identity activation on quantitative performance. *Psychological Science, 12*(5), 385-390.
- Andersen, H. C. (2005). *Prinsessan på ärten*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Auger, R. W., Blackhurst, A. E., & Wahl, K. H. (2005). The development of elementary-aged children's career aspirations and expectations. *Professional School Counseling, 8*(4), 322-329.
- Bodén, E., & Hammer, S. (2008). Genusstruktur i barnböcker för förskolan. Mälardalens högskola, Akademin för utbildning, kultur och kommunikation: Eskilstuna, Västerås.
- Davidson, E. S., Yasuna, A., & Tower, A. (1979). The effect of television on sex-role stereotyping in young girls. *Child Development, 50*, 597-600.
- Flerx, C., Fidler, D. S., & Rogers, R. W. (1976). Sex role stereotypes: Developmental aspects and early intervention. *Child Development, 47*, 998-1007.
- Gooden, A., & Gooden, M. A. (2001). Gender representation in notable children's picture books: 1995-1999. *Sex Roles, 45*(1-2), 89-101.
- Gustavsson, P. (2003). *Så gör prinsessor* (Andra upplagan.). Stockholm: Natur & Kultur.
- Hamilton, M. C., Anderson, D., Broaddus, M., & Young, K. (2006). Gender stereotyping and under-representation of female characters in 200 popular children's picture books: A twenty-first century update. *Sex Roles, 55*(11-12), 757-765.
- Harris, M. B., & Satter, B. J. (1981). Sex-role stereotypes of kindergarten children. *The Journal of Genetic Psychology, 138*(1), 49-61.
- Kolbe, R., & LaVoie, J. C. (1981). Sex-role stereotyping in preschool children's picture books. *Social Psychology Quarterly, 44*(4), 369-374.
- Kortenhaus, C. M., & Demarest, J. (1993). Gender role stereotyping in children's literature: An update. *Sex Roles, 28*(3-4), 219-232.
- McArthur, L. Z., & Eisen, S. V. (1976). Achievements of male and female storybook characters as determinants of achievement behaviour by boys and girls. *Journal of Personality and Social Psychology, 33*(4), 467-473.
- Miller, C. F., Lurye, L. E., Zosuls, K. M., & Ruble, D. N. (2009). Accessibility of gender stereotype domains: Developmental and gender differences in children. *Sex Roles, 60*(11-12), 870-881.
- Miller, L., & Budd, J. (1999). The development of occupational sex-role stereotypes, occupational preferences and academic subject preferences in children at ages 8, 12 and

16. *Educational Psychology*, 19(1), 17-35.

Oskamp, S., Kaufman, K., & Wolterbeek Atchinson, L. (1996). Gender role portrayals in preschool picture books. Handbook of gender research [Special issue]. *Journal of Social Behavior and Personality*, 11(5), 27-39.

Ruble, D. N., Taylor, L. J., Cyphers, L., Greulich, F. K., Lurye, L. E., & Shrout, P. E. (2007). The role of gender constancy in early gender development. *Child Development*, 78(4), 1121-1136.

Statistiska centralbyrån. (2008). *Yrkesstrukturen i Sverige 2008: Yrkesregistret med yrkesstatistik*. Framskaffad Maj 10, 2010, tillgänglig via

http://www.scb.se/Pages/PublishingCalendarViewInfo_259923.aspx?PublObjId=11976

Williams, J. E., Bennett, S. M., & Best, D. L. (1975). Awareness and expression of sex stereotypes in young children. *Developmental Psychology*, 11(5), 635-642.

Bilaga 1

Nedanstående svar är vad vi som försöksledare har tolkat barnens öppna svar om vad de vill jobba med när de blir stora. Ett (1) står för ett mansdominerade yrkesval och 2 för ett könsbalanserat yrkesval och 3 för ett kvinnodominerande yrkesval. Siffrorna inom parentes indikerar antalet flickor som valde just det yrket.

1= Mansdominerade

Ishockeyspelare (2)

Polis (2)

2= Könsbalanserat

Vuxen (1)

Rita (1)

5-års gruppen (1)

Bada (1)

Skriva (2)

3= Kvinnodominerande

Dagisfröken (5)

Lärare (1)

Veterinär (1)

Klappa katter (1)

Klappa hundar (2)

Malmöflickorna (1)

Frisör (2)

Rida (1)

Köpa kläder (2)

Leka med Barbie (1)

Prinsessa (1)

Bilaga 2

Tabell 1

Deskriptiv statistik för alla mått med 28 degrees of freedom för samtliga test.

	t	p	<u>Könsstereotyp saga</u>		<u>Könsneutral saga</u>		<u>Totalt</u>	
			M	SD	M	SD	M	SD
Polis	1.03	.31	1.57	.94	1.94	1.00	1.77	.97
Sjuksköterska	1.67	.11	1.79	.98	2.38	.96	2.10	.99
Brandman	.15	.88	1.57	.94	1.63	.96	1.60	.93
Dagisfröken	-1.91	.07	2.43	.94	1.75	1.00	2.10	1.02
Dockor	-.98	.34	2.57	.76	2.25	1.00	2.40	.89
Rita			3.00		3.00		3.00	
Bilar	.50	.62	1.64	.93	1.81	.91	1.73	.91
Rosa	.27	.79	2.29	.91	2.38	.89	2.33	.88
Gult	1.59	.12	1.29	.61	1.75	.23	1.73	.82
Blått	-.30	.76	1.79	.98	1.69	.20	1.53	.87